

KONGRESI, SIMPOZIJI, DRUŠTVENO ŽIVLJENJE

24. ZBOROVANJE SLOVENSКИH ZGODOVINARJEV

(Ptuj, 28. do 30. septembra 1988)

Štiri leta po zborovanju zgodovinarjev v Brežicah smo se slovenski zgodovinarji zopet zbrali na Štajerskem, tokrat na Ptujju. Že po tradiciji je zborovanje trajalo tri dni. Prva dva sta bila namenjena referatom in razpravam, tretji dan pa ekskurziji.

Delovni del zborovanja je bil v dvorani Mestnega kina, v stavbi, kjer je bilo včasih zbirališče nemštva v mestu. Kot po navadi, je udeležence pozdravil predsednik občine Gorazd Žmavc, ki je na kratko predstavil občino in njen razvoj. Nato so zborovanje pozdravili še predsednik Republiškega komiteja za kulturo Vladimir Kavčič (njegov govor objavljamo), v imenu Republiške konference SZDL Primož Hainz, v imenu Društva piscev zgodovine NOB Lado Ambrožič. Prebrali so tudi pozdravni telegram Zveze društev zgodovinarjev Jugoslavije, ki ga je poslal predsednik Zveze Miomir Dašič.

Delovni del zborovanja se je pričel z referatom Ive Curk o novejših arheoloških odkritjih na Ptujju. Referatka je ob manjših tehničnih težavah prikazala odkritja iz različnih arheoloških dob. Sledil je referat Sergija Vilfana, ki je govoril o Ptujškem statutu iz leta 1376. Vilfan ni prikazal statuta kot celote, pač pa nas je opozoril na nekatere probleme pri prevajanju iz nemščine v slovenščino. Predvsem je opozoril na probleme, ki izvirajo iz dosedanjih slabih prepisov in komentarjev. Na posameznih primerih nam je prikazal izvor posameznih pravnih formulacij. Ptujski statut črpa tako iz rimskega prava kot iz Švabskega zrcala in drugih srednjeveških pravnih virov. Sergij Vilfan je tudi na učinkovit način zavrnil vprašanje, ali je Ptujski statut primerek nemškega prava ali slovenskega prava; je le tipičen predstavnik svoje dobe. Ta dva referata sta bila del sklopa referatov, posvečenih kraju zborovanja, kar je že običaj na zborovanjih zgodovinarjev.

Osrednji referat, posvečen témi letošnjega zborovanja, obletnici nastanka prve skupne jugoslovanske države, je imel Vasilij Melik. Govoril je o vlogi in pomenu leta 1918 v slovenski zgodovini in o gledanju na ta datum. Popoldanski del se je začel z referatom Boga Grafenauerja Iz starega v novi prostor, kjer je referent razmišljal o letu 1918 kot o prehodu iz upanja k uspehu in o razblinjanju veselja ob tem uspehu. O različnih odmevih deklaracijskega gibanja in o gledanju nanj je govoril Janko Pleterski. Janko Prunk je govoril o ocenjevanju zedinjenja in o različnih načrtih in vprašanjih, ki se tu pojavljajo. Ker se je njegov prispevek naslanjal na referat, ki ga je imel na posvetovanju učiteljev zgodovine v Mariboru avgusta letos, je na kratko povzel tudi svoja razmišljanja iz Maribora. Jure Perovšek je v svojem prispevku govoril o gospodarstvu, ki je enako pomemben faktor samoodločbe, če ne v določeni meri celo pomembnejši od političnega. Opozoril je na velik pomen, ki ga je Narodna vlada za Slovenijo dajala gospodarstvu, saj je bilo kar šest njenih resorjev namenjenih gospodarstvu. Kako se je Narodna vlada zavedala pomena gospodarske samoodločbe, je videti iz ukrepov, ki jih je sprejemala. Tako je odpravila militarizacijo obratov, prevzela v last bivše avstro-ogrske imetje, izvedla delno nacionalizacijo. Zamejski rojak Jože Pirjevec je kot zadnji referent prvega dne govoril o odnosu italijanskih strank do novonastale države na vzhodni meji Italije. Pirjevec je predstavil razvoj italijanske politike do Balkana in do nove države od Londonskega pakta do Rapalla.

Prvi dan, v sredo, se je delo zaključilo z občnim zborom Zveze zgodovinskih društev Slovenije, ki pa je bil končan šele naslednji dan. Občni zbor je potrdil delo Zveze in se po krajši debati zavzel za ohranitev posameznih sekcij znotraj Zveze. Starem odboru Zveze zgodovinskih društev je bila izrečena zahvala za njegov trud in uspešno delo. Novoizvoljeni odbor vodi Darja Mihelič. Ob občnem zboru je bilo moč opaziti, da mu bo potrebno v prihodnje nameniti več časa.

Zadnje dejanje prvega dne je bilo tovariško srečanje v Narodnem domu, ki je ob kulinaričnih posebnostih s tega konca Štajerske in ob dobri kapljici trajalo dolgo v noč.

Drugi dan se je pričel z že omenjenim nadaljevanjem občnega zbora. V dopoldanskem delu so sledili nadaljnji referati o letu 1918. Kot prvi je stopil na govorniški oder Bogdan C. Novak, profesor na univerzi v Toledu v ZDA. Z velikim navdušenjem nam je predstavil nekatere rezultate svojih raziskav o Slovencih v ZDA in njihovem odnosu do ideje o novi, skupni državi Slovanov na Balkanu. Feliks Bister z Dunaja nam je predstavil del svoje raziskave o Antonu Korošču. Omejil se je na čas od raz-

glasitve Majniške deklaracije do konca leta 1917, ko je Korošec prevzel vodstvo v Slovenski ljudski stranki. To je čas, ko se je Korošec z vso vnmemo vrgel na delo v obnovljenem parlamentu, čas sprejema Ljubljanske resolucije, smrti Janeza Evangelista Kreka in dokončne zmage Koroščeve struje nasproti Šušteršičevi v Slovenski ljudski stranki. Branko Marušič je govoril o položaju Posočja po italijanski okupaciji do leta 1917. Omenil je politične, gospodarske in socialne razmere, ki jih je prinesla nova urava. Janez J. Švajncer se je odločil, da bo spremenil vsebino svojega referata. Tako ni govoril o vojaški organizaciji do leta 1918 in o nastanku slovenske vojske, pač pa o udeležbi slovenskih vojakov v prostovoljskih oziroma dobrovoljskih enotah, ki so nastale v Rusiji in drugod in so se borile v srbski vojski na Solunski fronti. Švajncer je spremenil temo zato, ker bo o najprej napovedani temi v kratkem govoru v knjigi Boj za Maribor. V referatu je Švajncer predvsem poudaril, da Slovenci ali Hrvati v srbski vojski nikoli niso imeli svojih enot, in da so bili po zmagi zlasti Slovenci zadržani daleč od domačih krajev. Tako ti vojaški novembra 1918 tudi niso postali temelji slovenske vojske, pač pa so bili to vojaški razpadle avstro-ogrske armade. Ema Umek je kot zadnji dopoldanski referent razmišljala o pouku zgodovine v arhivih. To problematiko nam je opisala ob prikazu sklepov arhivistov na njihovih srečanjih.

Popoludanski del drugega delovnega dne je prinesel še pet referatov. Najprej je Liubica Šuligoj govorila o Ptujju v času razpadanja Avstro-Ogrske. Opisala nam je družbenoekonomske položaje mesta, vlogo Nemcev in nemških organizacij v mestu, vznemirjenost Nemcev ob prevratu in boj za zmanjšanje nemškega voliva po prevratu. Sergej Vrišer je razmišljal o fotografijah kot viru za leto 1918. Zelo plastično je razložil pomen fotografije kot vira z najrazličnejšo vsebino in možnostjo uporabe za raznovrstne raziskave. Saša Serše je govorila o gradivu kranjskega deželnega odbora in letu 1918. Omeniti velja predvsem problem lastnine Voivodine Kranjske po prevratu, ko je bila za njo likvidacijo ustanovljena posebna komisija. Referata Eve Kocuvan in Irene Kodrič sta se dotikala iste problematike. Govorila sta o pedagoškem delu v muzeju. Izkušnje pri tem so vsekakor zanimive in vredne obravnave, če želimo, da se nam bo »vlaganje« v otroke obrestovalo, da bodo tudi kot odrasli kdaj na kdaj zavili v kak muzej, kjer se danes z množičnostjo ne moremo nohvaliti.

Poleg omenjenih referatov smo slišali tudi nekaj krajskih diskusijskih prispevkov, kjer so razpravljalci predstavili še kakšen drobec, ki se je dotikal teme letošnjega zborovanja. Tako so Franc Rozman, Milica Kacin-Wohinz, Janko Prunk in Vinko Demšar spregovorili o izjavah k Majniški deklaraciji, o Šušteršičevih predlogih Italiji leta 1919 o slovensko-hrvaški državi, o Koroščevem nismu Jožku Tischlerju iz leta 1940 in o nismu Janka Babnika iz leta 1919, kjer govori o narodu (narodih) v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Bogo Grafenauer je opozoril na nujnost ponovne objave izjave kulturnega odseka pri Narodnem svetu. Ta izjava je bila namreč dosedaj nekorektno in nomanikljivo predstavljena. Krajše razmišljanje o nujnosti proučitve vloge duhovščine v boju zoper Nemce v Ptujju in dela političnih strank v Ptujju je dodal še Jakob Emeršič. Referati z zborovanja in gradivo z občnega zbora bodo objavljeni v naslednjih številkah Zgodovinskega časopisa.

Oba dneva so poslušalci v velikem številu poslušali referate. Ie drugega dne noldan je ta vnema nekoliko popustila. Ta zbor zgodovinarjev je v četrtek dopoldne z velikim odobravanjem sprejel izjavo za javnost, kjer smo slovensko vlado in druge politične organe pozvali, naj v ustavni razpravi branijo naravno in zakonito pravico Slovencev do suverenosti in samoodločbe! Izjavo objavljam na strani 464.

Prva dva dneva so organizatorji pripravili tudi ogled vinske kleti, otvoritev razstave Šumini na prvo svetovno vojno in ogled znamenitosti mesta.

Tretji dan je bil namenjen ekskurziji na ptujski okolici. Obiskali smo Dornavo, si ogledali cerkev in samostan v Veliki Nedelji, graščino Borl in se preko Haloz, skozi Cirkulane in Podlehnik neljali še na Ptuisko goro. Poleg tega, da smo si ogledali nekaj kulturnih znamenitosti, smo lahko videli tudi napore, ki jih vlagajo v njihovo obnovo in zavarovanje.

Zagotovo lahko trdimo, da je ta zbor slovenskih zgodovinarjev, ki je imel okoli tristo udeležencev, uspešno opravil svoje delo in poslanstvo.

Bojan Balkovec

GOVOR VLADIMIRA KAVČIČA, PREDSEDNIKA REPUBLIŠKEGA KOMITEJA ZA KULTURO

Doletela me je prijetna dolžnost, da lahko v imenu Izvršnega sveta Skupščine Socialistične republike Slovenije pozdravim ta visoki zbor slovenskih zgodovinarjev.

Kot je razvidno iz programa, boste obravnavali mnoga pomembna vozlišča naše preteklosti, ki s svojimi nasledki in širšim družbenim pomenom segajo tudi v našo sedanost, nekatere prav v njene aktualne razsežnosti.